

A pincefalu bemutatása

1. A pincefalu történelme

A környék homokos talaja alkalmas a szőlőtermesztésre, így jelentős szőlőterület alakult ki a község határában. A falu építésével párhuzamosan szaporodtak a prэшázak a lakóterület keleti oldalán található löszös talajú dombon, az úgynevezett „Pincehegyen”. Mivel a boltozat nélküli pincék építésére a környéken egyedül ez a terület volt alkalmas, valóságos pincefalu alakult ki (a pincék kb. 70%-a a XX. század végéig boltozat nélküli). A többnyire egységes stílusban épített, terület nélküli prэшázak, melyek helyenként szabályos utcákat alkotnak, egyedi hangulatot árasztanak. A prэшázakkal beépített terület nagysága 113.000 négyzetméter. A prэшázak száma a XIX. század vége felé volt a legmagasabb, ekkor kb. 420 népi jellegű épület állt a területen.

A II. világháború után több tényező együtthatása következtében nagyon sok szőlőterület és prэшáz magányosan maradt, ennek jelei a környezeten nagyon hamar megmutatkoztak. Sok prэшáz összedőlt, az utak néhol járhatatlanná váltak, a terület egy részét benőtték a cserjék, bokrok és fák. A meglévő épületek nagy részének állaga leromlott.

A györkönyi pincefalunak azonban múltja és hagyománya, egyedi hangulata miatt a negatív folyamatokat megállítottuk. A még mindig jelentős és megújuló szőlőterületek, és az egyre növekvő hazai és külföldi idegenforgalom hatására, valamint a szabadidő kulturált eltöltésének igényéből fakadóan az 1980-as években elkezdődött egy folyamat a községben, mely a terület romlásának megállítására irányult. Ezek kezdetben elszigetelt egyéni akciók voltak, melyek az épület tatarozására, a közvetlen környezet rendben tartására irányultak. A falu 1985. évben I./1985./XI. 1./ tanácsrendelettel szabályozta a Pincehegy területével, a rajta található és létesítendő építményekkel kapcsolatos műszaki jellemzőket. Ez a rendelet a hagyomány, az egységes jelleg megőrzését szolgálta és helyi védelem alá vette a Pincehegyet. A rendezés az elhanyagolt, használaton kívüli részek tereprendezését, parkosítását megfelelő növényzettel való betelepítését, a közlekedési utak helyreállítását és gondozását célozta meg.

1987-ben a Magyar Televízió Natura szerkesztőség „Szebb, emberibb Környezetért” című pályázat keretén belül a Györköny Községi Tanács vállalta a „pincefalu” közösségi célú védelmét, fejlesztését, rendezését, valamint a pincefalu területén belül egy szabadidő központ kialakítását. Ennek keretén belül 1987 májusában elkészült a pincefalu rendezésének, fejlesztésének, valamint az épülő szabadidő központ létesítményeinek az engedélyezési terve. A fejlesztési tervekben nem a területi, hanem a minőségi fejlesztés szerepelt.

1990 májusában újabb elismerésben részesült a Pincehegy. Az előző évi nemzeti díj után európai falumegújítási díjra tartották érdemesnek a pincehegyi munkálatokat az itt elért eredményeket.

2003-ban létrehozták a település rendezési tervét, melynek része volt a helyi védelem alá vont pincefalu.

2006-ban megalakult a Györkönyi Pincehegyért Egyesület.

2007-ben a pincefalura vonatkozó Helyi Építési Szabályzat újra módosult, korábban nem szabályozott tételek kerültek szabályozásba.

2007-ben a Helyi építészeti örökség országos Építészeti Nívódíj pályázaton első helyezést ért el a györkönyi Pincehegy.

2010-ben a Pincehegyünk adott otthont a XV. Országos Főépítészeti Konferenciának, mely egy szintén nagy szakmai elismerés.

2010-ben az Önkormányzat pályázatával 11 prэшázat sikerült felújítani. E

2. számú melléklet

felújítás közben és az óta a Pincehegy présházainak közel 10%-át felújították. Jelenleg is több présházat újítanak fel.

2. Szőlő-, borkultúra bemutatása

A györkönyi szőlő- és borkultúra története a középkorba nyúlik vissza. Első adataink a török hódoltság idejéből valók, amikor Györkönyben igen jelentős szőlőművelés folyt. Ezt támasztja alá, hogy 1552-ben a must tized az összes adónak több mint egyharmadát tette ki, és a legtöbb volt a szandzsákban. A XVIII. század elején az újonnan betelepülő németek megtalálták a korábbi művelés nyomait, és felújították ezt a tevékenységet. A hozzáértést otthonról hozták magukkal. Nekik köszönhetően Györköny hamarosan ismét a környék egyik legfontosabb bortermő helyévé vált. A telepések korabeli életmódját leginkább Bél Mátyás leírásából ismerhetjük meg, aki az országot bejárva 1730 körül Tolna megyébe is eljutott. Munkájában többször is szól róluk. Dicséri szorgalmukat, amelynek eredményeképpen *„olyan helyeken szüretelnek szőlőt, ahol néhány év előtt a szőlőnek hírét sem hallották.”* Ennek köszönhető, hogy amíg 1730-ban még csak 10 akónyi adót kell borból a györkönyieknek leadniuk, 1752-ben már 853 akót kell beszolgáltatnia a falunak.

Györköny, Tolna megyében azon helységek közé tartozik, ahol az elsők között alkották meg a hegytörvényeket. A *„Promontorialis Artikulusokat”*, azaz a *„Szőlő Hegybéli Törvényeket”* 1811. március 12-én hozták meg az úriszéken a földesurak, a megyei törvényszék 1813 májusában megvizsgálta, majd a megyei közgyűlés 1814. május 1-jén véglegesítette a szabályzatot.

A györkönyi hegytörvények 42 cikkelyt (cikkelyt) tartalmaznak. A bevezető így szól: *„Ugyan Györköny Helységnek Birtokos Földes Urai agyuk tudtára, akiknek illik: Hogy mi megfontolván, hogy helységünknek határában sok és nagy szőlők vagynak, melyekben nem vető borok teremnek és hogy ha a szőlők annak módgya szerént műveltetnének, (...) bővebbenis teremnének, és a borok is jobbak lennének, mely által mind nekünk Földes Uraknak, mind pediglen a szőlős gazdáknak és jobbágyinknak hasznok szaporodna.”*

A hegytörvényeknek is köszönhető, hogy egyes helységekben, így Györkönyben is, kiváló szőlő- és borkultúra alakult ki, amely máig érezteti hatását.

Györkönyben a pincéket a szőlőktől távolabb, a falu egy meghatározott helyén csoportosan építették meg. Ez lett a falu délkeleti végében a Pincehegy. Az itteni domb löszös talaja kiválóan alkalmas volt a pincék fúrásához, a felszínre került anyagot pedig a présházak falának döngöléséhez használták fel. Pesthy Frigyes 1864-ben, helynévtárában a következőket írja a Pincehegyről, mint Györköny nevezetességéről: *„...nagy kiterjedésű rendezett présházacsoport mely 398 présházából áll, a község lakosainak kedves mulatóhelye.”* Később a présházak száma négyszáz fölé emelkedett, és a XX. század 40-es éveiben a falu több mint ötszáz lakóházzal 450 pince tartozott.

Kezdetben csak a dombokon, az Ó-hegyen (más néven: Öreg-hegyen, mai nevén Nagy-hegyen) és a Kopasz-hegyen voltak szőlők, később a falu köré is telepítettek újakat. A XIX. század végén már több mint 1000 holdon termesztettek szőlőt. Fehér- és vörösbort adót egyaránt. Hagymássy jegyző 1829-ben azt írta: *„A veres jobb és tartósabb is.”* Később (lásd majd alább) mégis inkább a fehérre esküdtek a helybeliek.

A XIX. század végi nagy filoxéra járvány Györkönyt is elérte. A filoxérát Tolna vármegyében először 1886-ban állapították meg. Hamarosan kiderült, hogy a vész ellen a homokszőlők bizonyos mértékig védettek maradnak. A megyei filoxéra biztos egyik jelentésében ezt írta: *„...az olyan homoktalajok, melyek 71% kavasavat tartalmaznak, már teljesen vészmentesek.”* Majd beszámolt arról, hogy gróf Széchenyi Sándor nagydorogi homoktalaja 84% kavasavat tartalmaz. Ebbe a talajba a biztos szerint már mindenféle európai fajtát nyugodtan lehet telepíteni. A közeli Györkönynek hasonló talaja volt, így ez a község is kedvezőbb helyzetbe került. Mivel azonban nem minden homoktalaj volt

2. számú melléklet

mentes a fertőzésveszélytől, ezért itt is pusztított valamelyest a betegség, itt is szükség volt új telepítésekre. Egy 1893-as jegyzék szerint 218 szőlőt érintett Györkönyben a járvány. A kedvező vegyi összetételű homoktalajok azonban nagyon kapósak voltak. Ezeket a területeket szőlővel telepítettek be. Így aztán, míg 1886-ban még csak 687 hold szőlőt mutattak ki Györkönyben, addig 1891-ben már 1225 holdat vettek számba. Ez azonban csak átmeneti állapot. Később a szőlőterület 700 és 800 hold között változott.

Ebből az időből származik az a legenda a györkönyi borról, amelyet Mészöly Miklós írt meg egyik novellájában: *„...a györkönyi fehér elfeledett világmárka, a kevesek közé tartozik, melyek a legviharosabb tengeri szállítást is bírják, nem törik meg a fényük, az első pászttát Forster Benő ügyvéd telepítette ezernyolcszázhetvenkettőben, és a millennium idején verekedtek érte a New York-i éttermek.”* A történetnek van valóságalapja. Ez idő tájt, csak valamivel később kezdték az új telepítéseket, és nevezett ügyvéd is ekkor élt Györkönyben. Mészöly 1946-ban hallhatta a történetet Györkönyben, amikor a kitelepítő osztagnál – akkor még eredeti nevén, Molnár Miklósként – tevékenykedett. Szép lenne, ha valaki amerikai forrásokra lelve, igazolná a györkönyi bor „világhírét”.

Ha nem is New York-ba, de Budapestre bizonyosan eljutott az 1930-as években a györkönyi bor híre. Ekkor több mint tíz fővárosi kocsmában mérték az innen származó nedűt. Ennek előzménye azonban a bor árának erőteljes zuhanása volt, és itthon nem lehetett belőle megélni. Ez azon időszak, amelyből a mondás származik, hogy a szódavíz drága, mert pénzbe kerül. Akkoriban pedig a bornál is drágább volt néha. Erről olvashatunk a Tolnamegyei Újság 1931. április 4-i számában: *„Nemcsak az általános gazdasági depresszió, de a csonka hazának az a különleges helyzete, hogy bortermő vidékeink csaknem teljesen megmaradtak, míg a fogyasztóterületek lecsatoltattak, a borterm(el)ést a csőd felé vitték. Egyes bortermő vidéken olcsóbb a bor, mint a szódavíz. (...)Bátaszéken exportra jó minőségű fehérbort 10 fillérijével vásároltak, de azt is korlátolt mennyiségben.”*

A györkönyiek értettek a jó bor készítéséhez és annak kezeléséhez. A községi előljáróság már a XIX. század vége felé járatta a Borászati Lapokat. Amikor 1920-ban az új főjegyző egy borkezelési tanfolyam megtartását indítványozta, a képviselőtestület ezt elvetette, mondván: a község lakossága eléggé szakképzett ezen a területen.

A II. világháborúig a lakosság egyik fő jövedelemforrása volt a szőlő és a bor, ennek megfelelően nagy gonddal ápolták az emberek a pincéket és környékét. Mivel a présházak közel vannak egymáshoz - néhány méter - igen szoros emberi kapcsolatok és élénk társasági élet alakult itt ki, melynek ma is szép hagyományai vannak. A présházak által határolt kb. 1 ha nagyságú tér korábban is népünnepélyek megtartására szolgált (egész napos rendezvények, felvonulások). A közösségi tér az idők során nevet is kapott: Május tér.

A II. világháború előtt, a harmincas-negyvenes években érte el a györkönyi pincékben tárolt bormennyiség a történelmi csúcsát. A szőlőterület és a bormennyiség méreteiről egy 1945 őszén készült községi összesítésben szerepelő adatsorból kaphatunk képet. A kimutatás szerint az összes szőlőterület: 840 k. hold és 80 öl. A borok mennyisége: fehérből 1200 hektoliter, sillerből 8880 hl, összesen: 10. 080 hl. A rendelkezésre álló hordók 10 500 hektó bor tárolására elegendőek. A pincék 37 000 hektó bor elhelyezésére alkalmasak. Nagyjából ennyi bor lehetett a legjobb évjáratokban a Pincehegyen. A most hiányzó hordókat az oroszok vitték el. Egy hektoliteres vagy nagyobb sajtóból 400 db található a présházakban – tudjuk még meg ebből a feljegyzésből.

2. számú melléklet

3. Pincefalura vonatkozó rendezési terv, vagy koncepció, vagy értékvédelmi rendszer

Az 1980-as években elkezdődött egy folyamat a községben, mely a terület romlásának megállítására irányult. Ezek kezdetben elszigetelt egyéni akciók voltak, melyek az épület tatarozására, a közvetlen környezet rendben tartására irányultak. A falu 1985. évben I./1985./XI. 1./ tanácsrendelettel szabályozta a Pincehegy területével, a rajta található és létesítendő építményekkel kapcsolatos műszaki jellemzőket. Ez a rendelet a hagyomány, az egységes jelleg megőrzését szolgálta és helyi védelem alá vette a Pincehegyet. A rendezés az elhanyagolt, használaton kívüli részek tereprendezését, parkosítását megfelelő növényzettel való betelepítését, a közlekedési utak helyreállítását és gondozását célozta meg.

2003-ban létrehozták a település rendezési tervét, melynek része volt a helyi védelem alá vont pincefalu.

2007-ben a pincefalura vonatkozó Helyi Építési Szabályzat újra módosult, korábban nem szabályozott tételek kerültek szabályozásba.

A csatolt 3.sz melléklet a Pincehegyre vonatkozó rendezési tervet és a rá vonatkozó Helyi Építési Szabályzatot tartalmazza.

4. Építészeti érték vagy helyi védelem alatt álló pincék, prэшázak.

Az egész Pincehegy helyileg védett.

5. Vendégfogadásra alkalmas pincék, prэшázak, szállások

BB Pince	20-2560866	helga@bbpince.hu	www.bbpince.hu
Hahn Vendégház	30-6210470		
Hegyi Bakker Borozó	30-3473275	drasek@freestart.hu	
Krämer Vendégház	30-6303895	e.kramer@freemail.hu	
Köhler Vendégház	20-2520403	norakohler@gmail.com	
Krausz Vendégház	75-352150	krauszhaz@freemail.hu	
Rohn Vendégház	20-96777600	rohn.m@freemail.hu	
Sarok Pince	20-93336500	sarokr@tolna.net	www.sarokpince.hu
Venturus panzió	30-9196794	venturus@mail.datanet.hu	venturus.hu

6. Rendezvények lebonyolítására alkalmas tér, létesítmény

Györkönyi Pincehegyen még a 80-as években a lakosság segítségével kialakítottak egy rendezvény teret melynek része egy kör színpad, egy amfiteátrum szerű nézőtér és egy zenekari tribün. Azóta is fejlődik, különböző alkalmatosságokkal bővül a tér. A faragott játszótéri játékok a gyerekek kedvenc helye. A mozogni

2. számú melléklet

vágyóknak lehetősége van focizni, röplabdázni. A passzívabb mozgást igénylőknek hatalmas sakktábla áll rendelkezésre. Egy fedett tekepálya is rendelkezésre áll. Egy évben egyszer pedig hűsítő szalmabála medence várja a fürdőzni vágyókat. Nagy rendezvényeink alkalmával nagyméretű sátrat építünk az időjárás viszontagságait kiküszöbölendő. Több szabadon használható főző-sütő hely kialakítása is megtörtént az elmúlt időszakban.

7. A pincefaluban az elmúlt 2 évben tartott programok

Minden év augusztusában megrendezésre kerül a 3-4 napos györkönyi Nemzetiségi és Falunapok.

Idén XII. alkalommal rendezzük meg a Funky Party Village Beach rendezvényt.

Majális és a gyereknapi, mint családi programokként funkcionálnak

Gácsérok és új borok rendezvényünket november végén tartjuk immáron 3 éve.

Szüreti felvonulást követően a mulatságnak is a Pincehegy ad otthont.

A fiatalok új kezdeményezése a Szent Iván éji reggelig tartó mulatság.

Több alkalommal megrendeztük a Rock 'n Bor Hegyi Metál rendezvényt.